1-ŞÖBA · VETERINARIYA MEDITSINASI VA HAYVONLAR SALOMATLIGI

PARRANDAÇILIK XÖJALIKLARIDA MIKOPLAZMOZ PROFILAKTIKASIDA SANITARIYA-GIGIYENA TADBIRLARINING AHAMIYATI

UÖK: 636.5.09:614.4
Kalbaeva D.P
SDVMÇBU Nukus filiali magistranti
Murodov X.U.,v.f.f.d.,
Katta ilmiy xodim
VITI Qaşqadaryo ilmiy tajriba stansiyasi

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311058
NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus
SAHIFALAR
291–295
NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Kalbaeva D.P., Murodov X.U. Parrandaçilik xöjaliklarida mikoplazmoz profilaktikasida sanitariya-gigiyena tadbirlarining ahamiyati // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 291–295. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311058

ANNOTATSIYA Uşbu maqolada parrandaçilik xöjaliklarida mikoplazmoz kasalligining profilaktikasida sanitariya-gigiyena tadbirlarining ahamiyati ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilinadi. Parrandalarda mikoplazmoz qözğatuvçilarining tarqaliş xususiyatlari, infeksiyaning yuqiş yöllari va kasallikning veterinariya-sanitariya jihatidan ahamiyati yoritiladi. Şuningdek, parrandaxonalarni tozalaş va dezinfeksiya qiliş, mikroiqlimni me'yorida saqlaş, maxsus kiyim va poyabzallardan foydalaniş, transport vositalari hamda xöjalikka kiriş-çiqişni nazorat qiliş kabi profilaktik tadbirlar körib çiqiladi. Ilmiy manbalardagi ma'lumotlarni umumlaştiriş asosida sanitariya-gigiyena tadbirlarini bioxavfsizlik çoralari va veterinariya nazorati bilan uyğunlaştirişning ahamiyati asoslanadi. Maqolada parrandaçilik xöjaliklarida mikoplazmoz tarqaliş xavfini kamaytirişga qaratilgan profilaktik tadbirlarni takomillaştiriş böyiça tavsiyalar bayon etiladi.

KALIT SÖZLAR parrandaçilik, parrandalar, mikoplazmoz, Mycoplasma gallisepticum, Mycoplasma synoviae, sanitariya-gigiyena, dezinfeksiya, bioxavfsizlik, profilaktika.

KIRIŞ

Parrandaçilik çorvaçilikning muhim tarmoqlaridan biri bölib, aholini sifatli göşt va tuxum mahsulotlari bilan ta'minlaşda katta ahamiyatga ega. Uşbu tarmoqda mahsuldorlikni saqlaş va iqtisodiy samaradorlikni oşiriş parrandalar salomatligini muhofaza qiliş, yuqumli kasalliklarning oldini oliş hamda veterinariya-sanitariya talablariga rioya etiş bilan çambarças boğliq. Parrandalarda uçraydigan yuqumli kasalliklar orasida mikoplazmoz alohida örin tutadi.

Mikoplazmozning muhim qözğatuvçilari Mycoplasma gallisepticum (MG) va Mycoplasma synoviae (MS) hisoblanadi. M. gallisepticum köpinça surunkali respirator kasalliklarni keltirib çiqaradi; M. synoviae esa nafas oliş tizimi bilan bir qatorda ayrim holatlarda böğimlar zararlanişi bilan ham namoyon bölişi mumkin [1, 4]. Kasallikning klinik

belgilari aksiriş, yötal, burundan ajralma kelişi, köz şilliq qavatining yalliğlanişi, nafas olişning qiyinlaşişi va mahsuldorlikning pasayişini öz içiga olişi mumkin.

Mikoplazmalar zararlangan parrandalar bilan bevosita aloqa, nafas yöllari ajralmalari va ayrim hollarda infeksiyalangan tuxum orqali avlodga ötişi mumkin. Infeksiya surunkali keçişi yoki klinik belgilari sust bölişi sababli xöjalikka sezilmasdan kirib kelişi ehtimoli mavjud. Şu bois faqat kasallik belgilari paydo bölgandan keyin davolaşga tayaniş yetarli emas; infeksiyani xöjalikka kiritmaslik va tarqaliş zanjirini uziş asosiy vazifalardan biridir [1–3].

Maqolaning maqsadi — parrandaçilik xöjaliklarida mikoplazmoz profilaktikasida sanitariya-gigiyena tadbirlarining örnini ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qiliş hamda amaliy profilaktika böyiça tavsiyalar işlab çiqiş.

2. MATERIALLAR VA METODLAR

Maqola ilmiy adabiyotlarni tahlil qiliş usuliga asoslandi. Ma’lumotlarni tanlaşda mikoplazmozning etiologiyasi, yuqiş yöllari, epidemiologik xususiyatlari, profilaktikasi va parrandaçilikdagi bioxavfsizlik masalalariga bağişlangan ilmiy maqolalar hamda xalqaro veterinariya me’yoriy manbalari körib çiqildi.

Asosiy manbalar sifatida Jahon hayvonlar salomatligi taşkilotining (WOAH) avian mikoplazmoz böyiça ma’lumotlari, S. H. Klevenning parrandalarda mikoplazma infeksiyalarini nazorat qilişga bağişlangan şarhi, G. T. Pharr va S. M. D. Bearsonning M. gallisepticum nazorat usullari haqidagi maqolasi hamda mikoplazmoz böyiça veterinariya qöllanmalari örganildi [1–5].

Ma’lumotlarni tahlil qilişda tavsifiy, qiyosiy tahlil va umumlaştiriş usullari qöllanildi. Işda xöjalikda yangi tajriba ötkazilmagan va muallif tomonidan birlamçi laboratoriya natijalari olinmagan; xulosalar e’lon qilingan ilmiy manbalar tahliliga asoslangan.

3. NATIJALAR VA MUHOKAMA

3.1. MIKOPLAZMOZNING TARQALIŞ XUSUSIYATLARI VA SANITARIYA AHAMIYATI

Mikoplazmoz parrandaçilik xöjaliklarida işlab çiqariş körsatkiçlariga salbiy ta’sir körsatişi mumkin. Kasallik tuxum berişning kamayişi, ösiş sur’atining sekinlaşişi, yemdan foydalaniş samaradorligining pasayişi, davolaş xarajatlarining ortişi va ikkilamçi infeksiyalar bilan asoratlaniş xavfini oşiradi [1, 3, 5]. Kasallikning oğirligi parrandaning yoşi, saqlaş şaroiti, stress omillari va boşqa qözğatuvçilar mavjudligiga boğliq.

Xöjalikda parrandalar ziç joylaştirilişi, ventilyatsiyaning yetarli bölmasligi, çang va zararli gazlarning töplanişi, nam töşama hamda sanitariya tartibining buzilişi nafas yöllarini zaiflaştirişi va infeksiya oqibatlarini oğirlaştirişi mumkin. Şuning uçun sanitariya-gigiyena talablari kasallikning bevosita qözğatuvçisini yöqotiş bilangina çeklanmay, parrandalarning umumiy çidamliligini saqlaşga ham qaratilişi kerak.

3.2. PARRANDAXONALARNI TOZALAŞ VA DEZINFEKSIYA QILIŞ

Parrandaxonalarni muntazam tozalaş bioxavfsizlikning muhim tarkibiy qismidir. Parrandalar çiqarilgandan söng göng, töşama, yem qoldiqlari va boşqa organik iflosliklar olib taşlanadi; keyin yuzalar yuvilib, zarur hollarda quritiladi va tegişli dezinfeksiya vositasi bilan

işlov beriladi. Organik moddalar ayrim dezinfektantlarning ta'sirini kamaytirişi mumkinligi sababli, dezinfeksiya oldidan mexanik tozalaş bajarilişi lozim.

Dezinfeksiya vositasi xöjalik şaroiti, işlov beriladigan sirt va maqsadli mikroorganizmlarga mos tanlanişi, işlab çiqaruvçi körsatgan konsentratsiya va ta'sir qiliş vaqtiga rioya etilişi kerak. Turli kimyoviy vositalarni özboşimçalik bilan aralaştiriş mumkin emas. Tozalaş va dezinfeksiya işlari qayd etilib, yangi parranda joylaştirişdan oldin bino tayyorligi tekşiriladi.

Imkon bölgan xöjaliklarda "hammasi kirdi — hammasi çiqdi" (all-in/all-out) tamoyilini qöllaş, turli yoşdagi guruhlarni aralaştirmaslik va parrandalar partiyalari orasida binoni töliq tozalaş infeksiya aylanişini kamaytirişga yordam beradi [2].

3.3. MIKROKLIMAT VA PARVARIŞ ŞAROITLARINI ME'YORIDA SAQLAŞ

Parrandaxonadagi harorat, nisbiy namlik, havo almaşinuvi va ziçlik zoogigiyena me'yorlariga muvofiq boşqarilişi zarur. Ventilyatsiya yetarli bölmasa, ammiak, çang va namlik köpayib, nafas yöllarining himoya mexanizmlariga salbiy ta'sir qilişi mumkin. Haddan taşqari ziç joylaştiriş esa parrandalar örtasidagi yaqin kontaktni kuçaytiradi.

Töşama quruq va toza saqlanişi, suv beriş tizimlarida oqiş bölmasligi, yem va suv idişlari muntazam yuvilişi lozim. Oziqlantiriş va suğorişning barqaror taşkil etilişi, stress omillarini kamaytiriş hamda kasal parrandalarni erta aniqlaş umumiy profilaktika samaradorligini oşiradi. Mikoplazmoz belgilari boşqa respirator kasalliklar bilan öxşaş bölişi mumkinligi sababli taşxis veterinariya mutaxassisi va laboratoriya tekşiruvlari asosida aniqlaştiriladi [1, 5].

3.4. XÖJALIKKA KIRIŞ-ÇIQIŞ VA TRANSPORT VOSITALARINI NAZORAT QILIŞ

Mikoplazmozning xöjalikka kirib keliş xavfini kamaytiriş uçun taşrif buyuruvçilar, xodimlar, yem yetkazib beruvçilar va transport vositalarining harakati nazorat qilinişi kerak. Xöjalik hududiga kirişda maxsus kiyim va poyabzaldan foydalaniş, zarur hollarda qöl va poyabzalni tozalaş, taşqi kiyimlarni işlab çiqariş hududiga olib kirmaslik tavsiya etiladi.

Transport vositalari, qafaslar, inkubatsiya jihozlari va parranda taşiş uskunalari har foydalanişdan söng tozalanib, tegişli tartibda dezinfeksiya qilinişi lozim. Toza va iflos zonalarni ajratiş, kiriş-çiqiş yönalişlarini belgilaş, taşriflar jurnalini yuritiş va begona şaxslarning harakatini çeklaş bioxavfsizlikni kuçaytiradi.

Xöjalikka yangi parranda faqat işonçli, veterinariya hujjatlari mavjud va mikoplazmozdan xoli ekani nazorat qilingan manbalardan keltirilişi kerak. Yangi keltirilgan parrandalarni asosiy guruhga qöşişdan oldin karantinda saqlaş va veterinariya körigidan ötkaziş infeksiya kirib kelişi xavfini kamaytiradi. WOAH tavsiyalarida ham parrandalarning infeksiyadan xoli xöjaliklardan olinişi va diagnostik nazorat muhimligi körsatiladi [1, 2].

3.5. VETERINARIYA NAZORATI VA LABORATORIYA MONITORING

Sanitariya-gigiyena tadbirlari muntazam veterinariya nazorati bilan birgalikda olib borilgandagina samarali böladi. Parrandalarning klinik holati, tuxum mahsuldorligi, ösiş körsatkiçlari va ölim holatlari kundalik qayd etilişi lozim. Aksiriş, yötal, burun ajralmalari, köz yalliğlanişi yoki böğimlarda özgarişlar kuzatilsa, veterinariya mutaxassisiga xabar beriş va tekşiruv taşkil etiş kerak.

Mikoplazmoz taşxisini tasdiqlaşda polimeraza zanjir reaksiyasi (PCR), serologik tekşiruvlar va zarur hollarda qözğatuvçini ajratib oliş usullari qöllanadi. Tekşiruv turi xöjalikning epidemiologik vaziyati va diagnostik maqsadga qarab tanlanadi [1, 4]. Monitoring natijalari asosida profilaktika rejasi yangilanib, takroriy xavf omillari bartaraf etiladi.

Antimikrob preparatlarni qöllaş infeksiyani butunlay yöqotmasligi mumkin; şu sababli ular sanitariya-gigiyena va bioxavfsizlik çoralarining örnini bosa olmaydi. Dori vositalari faqat veterinariya mutaxassisi körsatmasi va amaldagi talablar asosida işlatilişi lozim [2, 5]. Vaktsinatsiya masalasi esa xöjalikdagi epidemiologik vaziyat, parrandaning turi va mahalliy veterinariya talablari asosida körib çiqiladi.

3.6. PROFILAKTIK TADBIRLARNI TAKOMILLAŞTIRIŞ BÖYIÇA TAVSIYALAR

• Parrandaxonalarni har bir işlab çiqariş sikli oraliğida mexanik tozalaş, yuviş, quritiş va belgilangan tartibda dezinfeksiya qiliş.

• Toza va iflos zonalarni ajratiş, maxsus kiyim-poyabzal tizimini joriy etiş hamda taşrif buyuruvçilar harakatini çeklaş.

• Yangi parrandalarni işonçli manbalardan oliş, karantinda saqlaş va veterinariya-laboratoriya tekşiruvlaridan ötkaziş.

• Ventilyatsiya, harorat, namlik, parranda ziçligi va töşama holatini muntazam nazorat qiliş.

• Transport vositalari, qafaslar va umumiy jihozlarni har foydalanişdan keyin tozalaş va dezinfeksiya qiliş.

• Klinik kuzatuv va laboratoriya monitoringini reja asosida taşkil etiş, natijalarni yozma qayd qiliş.

• Xodimlarni bioxavfsizlik qoidalari böyiça muntazam öqitiş va dezinfeksiya işlarini mas'ul şaxs orqali nazorat qiliş.

4. XULOSA

Ilmiy adabiyotlar tahlili şuni körsatadiki, parrandaçilik xöjaliklarida mikoplazmoz profilaktikasi kompleks yondaşuvni talab qiladi. Parrandaxonalarni muntazam tozalaş va dezinfeksiya qiliş, mikroiqlimni me'yorida saqlaş, parranda ziçligini boşqariş, maxsus kiyim-poyabzaldan foydalaniş, transport vositalari va xöjalikka kiriş-çiqişni nazorat qiliş infeksiya kirib kelişi hamda tarqalişi xavfini kamaytirişga xizmat qiladi.

Biroq sanitariya-gigiyena tadbirlari alohida holda yetarli bölmay, soğlom manbalardan parranda oliş, karantin, veterinariya nazorati va muntazam laboratoriya monitoringi bilan birgalikda olib borilişi zarur. Mikoplazmozga qarşi samarali profilaktika tizimi xöjalikda kasallik xavfini kamaytiriş, mahsuldorlikni saqlaş va iqtisodiy yöqotişlarning oldini olişga yordam beradi. Mazkur maqola adabiyotlar tahliliga asoslangan bölib, undagi xulosalar xöjalikda ötkazilgan yangi tajriba natijalari sifatida talqin qilinmasligi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Organisation for Animal Health (WOAH). Avian mycoplasmosis (Mycoplasma gallisepticum). Available at: https://www.woah.org/en/disease/avian-mycoplasmosis-mycoplasma-gallisepticum/
2. Kleven, S. H. (2008). Control of avian mycoplasma infections in commercial poultry. Avian Diseases, 52(3), 367–374. https://doi.org/10.1637/8323-041808-Review.1

3. Pharr, G. T., & Bearson, S. M. D. (2005). Mycoplasma gallisepticum: Current and developing means to control the avian pathogen. Journal of Applied Poultry Research, 14(4), 757–763. https://doi.org/10.1093/japr/14.4.757
4. Levisohn, S., & Kleven, S. H. (2000). Avian mycoplasmosis (Mycoplasma gallisepticum). Revue Scientifique et Technique, 19(2), 425–442.
5. Merck Veterinary Manual. Mycoplasma gallisepticum Infection in Poultry. Last full review September 2025. Available at: https://www.merckvetmanual.com/poultry/mycoplasmosis/mycoplasma-gallisepticum-infection-in-poultry